

Kultur- og kirke departementet
Pb 8030 Dep
0030 OSLO

Deres ref.
2006/00143 KU/KU1 ILK

Vår ref.
08/03475-2 GS

Dato
19.09.2008

Høring - undersøkelse av kunstneres inntekts- og arbeidsforhold

Telemarksforskning har på oppdrag av Kultur- og kirke departementet gjennomført en undersøkelse av kunstneres inntekts- og arbeidsforhold. Departementet har i brev av 01.07.08 bedt Norsk kulturråd om synspunkter på rapporten. Vi oversender med dette Kulturrådets høringsuttalelse, vedtatt i rådets møte 18.09.08.

Kunstnerpolitikken i Norge har alltid hatt en dobbel begrunnelse. Nasjonens interesser for å opprettholde kunstproduksjon på et visst nivå, har løpt sammen med en erkjennelse av statens forpliktelser overfor kunstneres sosiale og økonomiske rettigheter. Norsk kulturråds oppdrag er primært å støtte kunstproduksjon, mens Statens kunstnerstipend er det statlige kunstnerpolitiske organet. Som følge av Kulturrådets oppdrag er det primære derfor å fokusere på de kunstpolitiske utfordringene som følger av funnene i undersøkelsen. En sentral utfordring for Kulturrådet er og vil være, å innrette de kunstpolitiske virkemidlene på en slik måte at de ressursene kunstnerbefolkningen representerer, når det gjelder å skape kunst av høy kvalitet, blir utnyttet på best mulig måte.

Funn

Undersøkelsen av kunstneres inntekts- og arbeidsforhold gir et bredt bilde basert på kvantitative data om kunstnerbefolkningens sammensetning, antall og arbeidstilknytning. Et vesentlig funn i undersøkelsen er at kunstnerbefolkningen i Norge har økt kraftig i perioden 1993-2006. Veksten i denne perioden blir beregnet til å være på mellom 30 og 40 %. Videre har andelen fast ansatte kunstnere falt kraftig, mens andelen frilansere blant utøvende kunstnere har økt. Ett uttrykk for denne utviklingen er at andelen frilansere i Norsk skuespillerforbund har økt fra 34 % i 1993 til 63 % i 2003. Undersøkelsen dokumenterer også at kunstnergruppene med lave inntekter fra kunstnerisk arbeid er dominert av kvinner. Dette gjelder spesielt kunsthåndverkerne, billedkunstnerne og dansekunstnerne. Kvinner har også lavere inntekt enn menn innenfor samme kunstnergruppe. Tallgrunnlaget fra kunstnere med begge foreldre fra ikke-vestlige land er svært lite, men materialet undersøkelsen bygger på viser at denne kunstnergruppen har langt lavere kunstneriske inntekter enn andre kunstnere.

Det er liten tvil om at den store økningen i antall kunstnere ikke svarer til en tilsvarende sterk økning i næringsgrunnlaget for kunstnere. Til tross for at nye kreative yrker har åpnet nye arbeidsmarkeder, er inntektssituasjonen og lønnsutviklingen for kunstnere svært dårlig.

Kommentarer til undersøkelsen

Formålet med undersøkelsen, å skaffe systematisk ny informasjon om arbeids- og inntektsforholdene til kunstnere i Norge, er av stor betydning for utviklingen av kunnskap om kunstfeltet. Bildet som tegnes av kunstnerbefolkningens levekår i Telemarksforskningens undersøkelse, er et viktig bidrag til denne kunnskapssituasjonen. I lys av de store forventningene som har vært knyttet til undersøkelsen, er imidlertid den lave svarprosenten fra visse kunstnergrupper svært uheldig. Den samlede svarprosenten ligger på snaut 40 %, men på noen vesentlige områder (blant annet kunstnere med innvandrerbakgrunn) er andelen som har svart så liten (50 personer har svart), at det er vanskelig å bruke materialet til å trekke rimelige konklusjoner. Det er liten tvil om at dette bidrar til å svekke undersøkelsens betydning som kunnskapsgrunnlag for politikktutforming.

For Kulturrådet er det også et problem at kunstnerkategoriene som er benyttet i datainnsamlingen, ikke er nyanserte nok til å gi et godt bilde av inntekts- og arbeidssituasjonen for den delen av kunstnerbefolkningen Kulturrådet primært mottar søknader fra. Hovedproblemet er at undersøkelsen i for liten grad differensierer mellom de ulike kunstneriske tilpasningsformene/yrkene. Norske dansekunstnere har påpekt det problematiske i at undersøkelsen ikke skiller mellom koreografer og dansere. På lignende måter gir heller ikke undersøkelsen tilstrekkelig nyansert kunnskap om frilanserne innen musikkfeltet og skuespillere/aktører innen det frie scenekunstfeltet. En nyansering av inntektsforholdene mellom det vi kan kalle de frie kunstnerne og de med institusjonstilknytning ville ha tydeliggjort forskjellene, og slik sett vært et bedre redskap for utviklingen av mer treffende kunst- og kunstnerpolitiske tiltak for de ulike gruppene.

En slik nyansering ville også vært et viktig bidrag i arbeidet med å møte det stadig økende kravet om klare målsetninger og begrunnelser for offentlig tilskudd – hvorfor det gis støtte, hva som er støtteverdig med tiltaket og hva som forventes som resultat. I lys av en slik situasjon er det behov for å få belyst forskjellene i arbeids- og inntektsforholdene innenfor de ulike delene av det enkelte kunstområdet: institusjonsfeltet, det prosjektbaserte kunstfeltet og de mer markedsbaserte kulturbransjene.

Kulturrådet stiller seg også kritisk til at det i mandatet for undersøkelsen ikke ble lagt opp til å fremskaffe kunnskap om det økende internasjonaliseringsaspektet ved norsk kunstliv. Kunstnere bosetter seg i økende grad utenfor Norge og mange norske kunstnere har et stort internasjonalt arbeidsmarked. Denne situasjonen byr både på kunstpolitiske og levekårsrelaterte problemstillinger som det er beklagelig at undersøkelsen ikke får belyst.

Utfordringer for kunstpolitikken

Det er særlig dreiningen i kunstnerbefolkningens arbeidssituasjon i retning av mer ”løse” arbeidsrelasjoner, som frilanstilknytning, prosjektorganisering og selvstendig næringsvirksomhet og svake inntektsmuligheter for kunstnerisk arbeid, som byr på de store utfordringer for den statlige kunstpolitikken. Arbeidsmarkedet for kunstnere med mulighet for fast ansettelse skiller seg på vesentlige måter fra arbeidsmarkedet for frilansere og selvstendige kunstnere. Tall fra undersøkelsen viser at disse kunstnerne tjener mindre på kunstnerisk arbeid enn de med muligheter for faste stillinger. Med færre kunstnere i faste stillinger øker behovet for å finansiere produksjon av kunst på andre måter enn gjennom kunstinstusjonenes budsjetter. Dette fører til økt press på institusjoner som Norsk kulturråd, og kommer blant annet til uttrykk gjennom et økt antall søknader til Norsk kulturråd.

For at levekårsundersøkelsen skal kunne bli et nyttig redskap i arbeidet med å utvikle en treffsikker kunstpolitikk er det nødvendig å sammenføre de kvantitative funnene i

undersøkelsen med kunnskap om spesifikke trekk ved de enkelte kunstområdene. I tillegg til økt konkurranse om de statlige midlene skjer det også endringer i kunstfeltene selv som virker inn på kunstneres inntektsmuligheter. Eksempler på slike endringer finner vi på flere kunstområder.

Billedkunstnerne står i følge undersøkelsen i en særskilt inntektssituasjon. Billedkunstnere og kunsthåndverkere, er sammen med dansekunstnerne de kunstnergruppene som i undersøkelsen kommer dårligst ut med hensyn til inntekt av kunstnerisk arbeid. Den svake inntektssituasjonen for billedkunstnere må sees i lys av nyere utviklingstrekk på billedkunstfeltet. Helt sentralt er det at tradisjonelle produksjons- og utstillingspraksiser er i endring. Kunstverket slik vi kjenner det som malerier eller skulpturer, opptrer side om side med kunstverk som tar form som hendelser, handlinger eller situasjoner i offentligheten. En konsekvens av en slik kunstpraksis og verkforståelse, er at de tradisjonelle skillene mellom kunstproduksjon og kunstformidling er i bevegelse. For kunstneres inntektsmuligheter får disse endringene helt konkrete konsekvenser. Kunstverk er ikke lenger ensbetydende med objekter som kan selges på et tradisjonelt kunstmarked. Når kunstverk blir handlinger og hendelser, nærmer billedkunstneres arbeidsmåter dem som vi gjenkjenner fra musikk og scenekunstområdet. I tillegg kommer at mange av de nye kunstpraksisene på billedkunstfeltet innebærer økte produksjonsutgifter. Midlene som i dag disponeres til billedkunstområdet i Kulturfondet er så knappe at de fleste søknader får avslag. I tillegg er det svært få prosjekter som får innvilget det omsøkte søknadsbeløp. Dette gir en svært uheldig finansieringssituasjon for denne typen kunstprosjekter, og er problematisk både i et kunstfaglig og et kunstnerpolitisk perspektiv.

På musikkområdet skjer det også store endringer i musikernes inntektsmuligheter som følge av strukturelle endringer i feltet. Tallene viser at musikernes inntektssituasjon er mye svakere i 2006 enn i 1993. Noen av disse endringene kan tilskrives at inntektsmulighetene fra cd-salg er i ferd med å bli kraftig redusert som følge av nye nedlastingsmuligheter, mens markedet og muligheten for spillejobber ser ut til å være økende.

Oppsummering

Undersøkelsen av kunstneres aktivitet arbeids- og inntektforhold representerer et viktig skritt i retning av å etablere et oppdatert kunnskapsgrunnlag for kulturpolitikken. Kulturrådet er imidlertid av den oppfatning at undersøkelsen i liten grad har klart å fange opp de inntektsrelaterte konsekvensene av de store endringene som har funnet sted i den ikke-institusjonaliserte delen av kulturlivet. Dette gir undersøkelsen begrenset verdi som kunnskapsgrunnlag for Kulturrådets utvikling av virkemidler for en oppdatert kunstpolitikk. Det vil derfor være behov for at den foreliggende undersøkelsen følges opp av mer finmaskede undersøkelser av arbeids- og inntektssituasjon for kunstnere som arbeider innenfor det frie feltet. Ikke minst er det stort behov for mer kunnskap om forholdet mellom kunstpraksis og virkemiddelbruk på billedkunstområdet.

For å gjøre de kunstpolitiske virkemidlene mest mulig treffsikre og nå målene i kunstpolitikken kreves det en grundig gjennomgang av den samlede virkemiddelbruken rettet mot kunstområdene. Det betyr at kunstnerpolitiske, kunstpolitiske og vederlagsforankrede ordninger må sees i en sammenheng. Når det gjelder Kulturrådets særskilte ansvarsområde ser man, i lys av den situasjonsbeskrivelsen kunstnerundersøkelsen gir, et spesielt behov for å styrke og utvikle en mer langsiktig prosjektfinansiering på de fleste kunstområdene. Langsiktighet og økonomisk forutsigbarhet er vesentlige betingelser i arbeidet med produksjon og formidling av kunst av høy kvalitet. Å videreutvikle mer langsiktige kunstpolitiske virkemidler overfor den delen av kunstnerbefolkningen som ikke er i et

ansettelsesforhold, vil bedre utnyttelsen av ressursene i denne delen av kunstnerbefolkningen. På denne måten vil et av hovedmålene i den statlige kulturpolitikken lettere kunne nås: å skape gode vilkår for å produsere, formidle og oppleve kunst.

Med hilsen

Ole Jacob Bull
direktør

Guri Skjeldal
ass. direktør